

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.02 (3314) ●

● ЧАЦВЕР, 17 СТУДЗЕНЯ, 2013

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

З чаго пачынаецца сяброўства

Для шэрагу беларускіх суполак замежка кантакты з Бацькаўшчынай сталі пастаяннымі дзякуючы цікаваму міжнароднаму праекту **Стар. 2**

Ад Калядаў да Вадохрышча

Моўная вандроўка ў святочным часе для тых, хто жадае правільна гаварыць па-беларуску **Стар. 4**

Навукоўца з фантазіямі

Даследчык літаратуры Уладзімір Гніламёдаў не толькі аналізуе чужыя творы, але і сам піша раманы **Стар. 4**

ПРЭСТЫЖ КРАІНЫ

Хто добра працуе — таму і пашанцуе

У навагоднюю і Калядную пару святочных падарункі раздае не толькі Дзед Мароз

Іван Ждановіч

Адоранасць, талент — добрыя дарункі Неба, што даюцца чалавеку ў жыццёвую дарогу. Навошта, за што? Вялікая таямніца... Ды так хочацца верыць у цуды ў Калядную пару! І жадаць, каб самыя лепшыя мары збываліся. А з гадамі разумееш: без падтрымкі родных ці грамадства, як і без уласнай працы тыя важныя “бонусы” мала што значаць. Зрэшты, чаму з гадамі? І школьнікі ведаюць: хто добра працуе — таму і пашанцуе! Усведамляе гэту народную мудрасць, пэўна, і кожны з тых 1634 навучэнцаў, студэнтаў, педагогічных работнікаў, якія на пачатку года заахвачаны стыпендыямі, грашовымі прэміямі. Кіраўнік дзяржавы зацвердзіў адпаведнае рашэнне савета спецфонду Прэзідэнта Беларусі па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў.

Летась каманда Беларусі заваявала высокія ўзнагароды на Дэльфійскіх гульнях у Астане

А хто ў тым ганаровым спісе, які заняў больш за 130 старонак? Стыпендыі Прэзідэнта на першы семестр бягучага навучальнага года, а гэта па 675 тысяч беларускіх рублёў штомесяц, будучы атрымліваць амаль 200 студэнтаў і курсантаў устаноў вышэйшай адукацыі. Прэміі — салідная падмога і для пераможцаў конкурсу навуковых работ студэнтаў, студэнткаў алімпіяды па матэматы-

цы, заключнага этапу алімпіяды па агульнаадукацыйных прадметах, конкурсаў прафмаістэрства, што праводзіліся ў краіне летась. Пра высокі ўзровень айчынай адукацыі таксама сведчаць дасягненні хлопцаў і дзяўчат, ушанаваных прэміямі за перамогі на Аўстрыйскім турніры юных фізікаў, у Міжнародным конкурсе вучняў “Матэматыка і праектаванне”, на Міжнароднай алімпіядзе па эка-

намічных, фінансавых дысцыплінах і пытаннях кіравання. Нашы суайчыннікі выдатна паказалі сябе і на Міжнародным конкурсе навуковых работ студэнтаў і аспірантаў вышэйшых навучальных устаноў, Міжнароднай алімпіядзе навуковых работ моладзі “Інавацыйная Еўразія”, на Міжнародным турніры юных матэматыкаў — і яны таксама атрымалі грашовыя прэміі. → **Стар. 2**

Не сядзіцца ў хаце...

Вера Грамовіч

Зімовыя канікулы — пара цікавых вандраванняў

Не толькі санкі і рэчка, як пісаў некалі ў знакамітым вершы Якуб Колас, клічуць цяпер з дому дарослых і дзяцей. Як паведамлілі ў Мінскім аблвыканкаме, звыш 50 тысяч чалавек наведлі тураб’екты Міншчыны пад час калядных і навагодніх святаў. Асабліва прыцягваюць турыстаў музеі, аграсядзібы, спартыўна-забаўляльныя комплексы. Так, на спартыўна-аздраўленчай базе “Галактыка” ў Валожынскім раёне пабывалі больш за 4 тысячы чалавек, сотні дарослых і дзяцей наведлі музеі, а таксама аграсядзібы рэгіёна. Палацава-паркавы ансамбль у Нясвіжы прыняў больш за тры з паловай тысячы дарослых і пяць тысяч дзяцей. У музейна-этнаграфічным комплексе “Дудуткі” ў Пухавіцкім раёне пабывала амаль шэсць тысяч наведвальнікаў. Актыўна прымаў гасцей Крупскі раённы цэнтр турызму і краянаўства дзяцей і моладзі.

Да Новага года і Калядаў сапнаторы Міншчыны рыхтавалі святочныя імпрэзы, прадстаўленні. Ладзіліся экскурсійна-анімацыйныя вандроўкі, пад час якіх можна было пабачыць і калядныя абрады. Так, у вёсцы Семежава Капыльскага раёна традыцыйна хадзілі па хатах “Калядныя цыры”, а ў вёсцы Навіны Бярэзінскага раёна штогод спраўляюць адметны абрад “Цягнуць Каляду на дуба”.

ПРЭМ’ЕРА РУБРЫКІ

Слаўныя імёны Бацькаўшчыны

Пісьменніца Людміла Рублеўская задумала і піша цікавы цыкл гістарычных нарысаў. Ён робіцца як бы ў творчай спрэчцы з тымі, хто ўспрымае беларускую мінуўшчыну аднабока, як гісторыю сялянскага народа, у якога чамусьці не нараджалася сваіх паэтаў і філосафаў, не было рыцараў і дам.

Але продкі нашыя не на дзікім востраве пасярод Еўропы жылі! Зазірні ў глыбіні стагоддзяў — і пабачыш: была ў беларусаў свая арыстакратыя, а таксама выдатны рыцарскі век. А ці ведаеце вы, што калісьці перад Мінскай рагушай ладзіліся карнавалы, праходзілі ўрачыста прадстаўнікі цэхаў майстроў у адпаведных мундзірах са сцягамі і харугвамі, праводзіліся рыцарскія турніры і

спаборніцтвы лучнікаў? І ў беларускіх гарадах ёсць старажытныя катакомбы і прывіды, легенды і паданні... У айчынай гісторыі хапае сюжэтаў, пэўна, не менш драматычных і займальных, чым тыя, якія выкарыстаў для напісання сваіх п’ес Шэкспір. Бурныя страсты чалавечыя бушавалі тут не менш, чым у сярэднявечнай Італіі ці Даніі. Толькі мала мы ведаем пра тыя адметныя гісторыі,

а героі, вартыя памяці і славы, новага ўзыходжання на сцэны, экраны і старонкі, знікаюць у туманах часу...

Гісторыя не заўсёды справядлівая. Імёны ў ёй на момант успыхваюць і згасаюць. Адны застаюцца ззяць вечна, іншыя ў цені проста таму, што апынуліся побач з больш яркімі. Будзе правільным, калі слаўныя імёны застануцца жыць у памяці

нашчадкаў. Давайце ж пры пасрэдніцтве Людмілы Рублеўскай знаёміцца з рыцарамі і дамамі беларускай мінуўшчыны, давайце вяртаць у сучаснасць слаўныя імёны з гісторыі Бацькаўшчыны. Варта дадаць, што заслужана побач з імі займаюць пачэснае месца і рыцары гісторыі — летапісцы, навукоўцы, якія прысвяцілі жыццё адкрыццю Беларускай Атлантыды. → **Стар. 3**

Рыцарскія традыцыі прадаўжаюцца

ПЕРСПЕКТЫВЫ

З чаго пачынаецца сяброўства

Для шэрагу беларускіх суполак замежжа кантакты з Бацькаўшчынай сталі пастаяннымі дзякуючы цікаваму міжнароднаму праекту

Іван Іванай

Уявім сабе карту Беларусі, на якой нанесены не аўтадарогі і чыгункі, а... “магістралі сяброўства”. Чырвоныя лініі, якія выходзяць далёка за межы краіны, злучаючы гарады, адміністрацыйныя рэгіёны Беларусі з арганізацыямі суайчыннікаў за мяжой.

Такіх сувязяў цяпер шмат. Прычым досвед паказвае: найчасцей шукаць сяброў актывісты суполак пачынаюць у сваіх родных мясцінах. Аднак можа быць і па-іншаму. Помніцца, жадаючы знайсці “афіцыйных сяброў” на Бацькаўшчыне, ураджэнка Бабруйска Людміла Дзёміна з Тальяці звярталася ў розныя рэгіёны. І вось дзякуючы падтрымцы супрацоўнікаў таварыства “Радзіма” ў паволжскай суполкі “Нёман” з’явіліся сябры ў Ваўкавыскім райвыканкаме. Цяпер у іх ёсць дамова аб супрацоўніцтве, узаемадзейне пашыраецца ў розных сферах і прыносяць немалую карысць абодвум бакам. Прынамсі, калі напрыканцы года падводзілі вынікі рэалізацыі праекта “Адміністрацыйны рэгіён Беларусі — арганізацыя суайчыннікаў за мяжой”, то і гэта “магістраль сяброўства” была адзначана як

вельмі перспектыўная.

Конкурс, заўважу, доўжыцца з 2007 года. У чарговы раз вынікі яго падводзіліся на базе 23-й беларускай гімназіі ў Савецкім раёне сталіцы. На калегію апарата УПаўнаважанага сабраліся прадстаўнікі ведамстваў, у тым ліку міністэрстваў замежных спраў, культуры і адукацыі, начальнікі аддзелаў па справах рэлігій і нацыянальнасцяў аблвыканкамаў, Мінскага гарвыканкама, намеснікі кіраўнікоў адміністрацый Мінска. Як вядома, конкурс задуманы, каб падахвоціць суайчыннікаў замежжа больш актыўна ўдзельнічаць у сацыяльна-эканамічным жыцці Беларусі. І жыць “з Радзімай у сэрцах” там, куды занёс вецер лёсу. Вядома ж, заахвочваецца ўстанаўленне і развіццё ўзаемадзейня рэгіёнаў Бацькаўшчыны з суполкамі суайчыннікаў за мяжой.

У сваім дакладзе на калегіі начальнік аддзела па справах нацыянальнасцяў і прававой работы апарата УПаўнаважанага Аляксандр Сасновіч звярнуў увагу: цяпер аблвыканкамы, Мінскі гарвыканкам наладзілі адраснае супрацоўніцтва з суайчыннікамі. За кожным выканкамам замацаваны пэўныя суполкі беларускай дыяспары за мяжой. А для пра-

Беларускі гурт “Купалінка” з Тальяці ведаюць і ў Расіі, і ў Беларусі

соўвання аичиннай прадукцыі на замежныя рынкі Міністэрства замежных спраў Беларусі стварыла і папярня базу дадзеных пра эканамічна актыўных прадстаўнікоў дыяспары, цяпер у ёй больш за 100 суайчыннікаў з 16 краін.

Актывісты руху па “магістралях сяброўства” не застаюцца без увагі: за апошнія пяць гадоў каштоўнымі падарункамі УПаўнаважанага, а гэта звычайна беларускія нацыянальныя касцюмы і артэхніка, дыпламамі і ганаровымі граматамі заахвачана больш за 60 беларускіх суполак замежжа і адміністрацыйных рэгіёнаў Беларусі.

У каго тут можна павучыцца? Добры прыклад паказваюць і неаднаразова адзначаліся Дубровенскі, Браслаўскі, Верхнядзвінскі, Міёрскі райвыканкамы Віцебскай вобласці, Ваўкавыскі і Ашмянскі — Гродзенскай, Дзяржынскі, Нясвіжскі і Чэрвенскі — Мінскай, Асіповіцкі — Магілёўскай вобласці, адміністрацыі Заводскага, Партызанскага і Фрунзенскага раёнаў Мінска. Цікавы досвед: дзевяць рэгіёнаў Гродзеншчыны супрацоўнічаюць з суполкамі беларусаў Літвы, восем — Расіі, па два — Украіны, Польшчы і Ізраіля. Умела вядуць работу Мінскі абласны

інстытут развіцця адукацыі, мінская 23-я гімназія з беларускай мовай навучання. “Пашыраючы супрацоўніцтва з суайчыннікамі за мяжой, мы хочам, каб за межамі нашай агульнай Бацькаўшчыны ствараўся пазітыўны імідж Беларусі па ўсіх кірунках яе сацыяльна-эканамічнага развіцця, унутранай і знешняй палітыкі кіраўніцтва краіны, — падкрэсліў Аляксандр Сасновіч. — І ў той жа час неабходна, каб нашы суайчыннікі, якія па розных прычынах апынуліся за межамі Айчыны, адчувалі: пра іх памятаюць у Беларусі, іх падтрымліваюць, ім дапамагаюць захоўваць нацыянальную ідэнтычнасць, самабытнасць.

Варта нагадаць, што цяпер апарат УПаўнаважанага — важны элемент у структуры стасункаў дыяспары з беларускімі суполкамі ў замежжы. Заключаны пагадненні, ёсць праграмы і мерапрыемствы аб супрацоўніцтве з суайчыннікамі замежжа і аналагічнымі дыяспары Літвы, Малдовы, Украіны, Расіі і Грузіі. Вывучаюцца магчымасці, каб падпісаць адпаведныя дакументы з Эстоніяй, Латвіяй, Арменіяй і Казахстанам. За кошт бюджэтных сродкаў, выдаткаваных апаратам УПаўнаважанага на працу з бела-

рускай дыяспарай, набываюцца нацыянальныя касцюмы для творчых калектываў, артэхніка, відэазапісы пра Беларусь (матэрыялы пра яе гістарычна-культурную спадчыну, народныя традыцыі, сацыяльна-эканамічнае жыццё), кнігі беларускіх аўтараў. Апошнім часам дапамога аказвалася суполкам беларусаў у Расіі, Латвіі, Літве, Эстоніі, Украіне, Аргенціне, Малдове, Польшчы, Бельгіі, Казахстане, Узбекістане, Кыргызстане, Арменіі і іншых краінах.

На калегіі адзначалася, што суполкі замежжа маюць шмат магчымасцяў паўдзельнічаць у беларускіх праектах. У прыватнасці — у майскай мінскай выставе “СМІ ў Беларусі”, спецыяльны стэнд на якой ладзіцца пры падтрымцы апарата УПаўнаважанага. Там ужо былі актыўна прадстаўлены сродкі масавай інфармацыі суайчыннікаў з Украіны, Латвіі, Польшчы, Малдовы, Літвы, Расіі і ЗША. Праводзіцца і конкурс-фэст для і масмедыя-арганізацый суайчыннікаў замежжа. Заахвочваюцца журналісты, якія расказваюць пра дзейнасць суполак суайчыннікаў замежжа ў СМІ. Найперш, вядома, увага — да тых, хто развівае культурныя традыцыі, умацоўвае сувязі з гістарычнай Радзімай.

ПРЭСТЫЖ КРАІНЫ

Хто добра працуе — таму і пашанцуе

(Заканчэнне.

Пачатак на стар. 1)

Важкія грашовыя прэміі з уручэннем нагруднага знака “Лаўрэат спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусі па сацыяльнай падтрымцы здольных навучэнцаў і студэнтаў” атрымаюць школьнікі, гімназісты, ліцэйсты, студэнты, маладыя вучоныя, якія ўдала выступілі на міжнародных прадметных алімпіядах па ўсім свеце. Аргенціна, Эстонія, ЗША, Сінгапур, Турцыя, Казахстан, Бразілія, Італія, Балгарыя, Расія, Славакія, Германія — там нашы былі і перамагалі, заваёўваючы славу сабе і Айчыне.

Ушанаваны заахвочвальнымі прэміямі і больш за 240 педагогаў, навукоўцаў, якія “ўнеслі асаблівы ўклад у развіццё здольнасцей адораных навучэнцаў і студэнтаў”. Будзе аказана фінансавая падтрымка навуковаму таварыству вучняў “Колас”, што дзейнічае пры Цэнтры дзіцячай творчасці пасёлка Целяха-

ны (Івацэвіцкі раён) і этнаграфічнаму вучэбна-даследчаму калектыву навучэнцаў сярэдняй школы №1 пасёлка Дружны Пухавіцкага раёна.

Заўважу: гаворка тут ідзе пра адораных маладых людзей, іх настаўнікаў. Пра дасягненні якіх, як правіла, ведаюць у параўнальна невялікіх колах спецыялістаў: фізікаў, матэматыкаў, праграмістаў... А ёсць яшчэ таленавітыя хлопцы і дзяўчаты, што правілі сябе ў музыцы, мастацтвах — іх таксама падтрымлівае дыяспара. Нядаўна, скажам, у Палацы Рэспублікі праходзіла ўрачыстая цырымонія ўручэння прэміі Прэзідэнта Беларусі “За духоўнае адраджэнне” і спецпрэміі Прэзідэнта дзеячам культуры і мастацтва, ладзіўся святочны канцэрт. Сярод удзель-

Урачысты момант перамогі ў Астане

нікаў, заўважылі многія, пераважалі маладыя артысты. “Сапраўды, на сцэне былі і лаўрэаты

спецфонду Прэзідэнта Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, — патлумачыла Вікторыя Ігнаценка, кіраўнік аддзела падтрымкі і развіцця культурна-адукацыйных ініцыятыў Інстытута культуры Беларусі. — У прыватнасці, гэта ўжо вядомыя спевакі Алёна Ланская і Анатоль Сіўко, піяніст-віртуоз Аляксандр Музыкантаў, гімнастка з Мазыра Ганна Глушкевіч. Ансамбль танца “Равеснік”, якому ўжо больш за 50 гадоў — таксама лаўрэат спецфонду”.

Вікторыя Ігнаценка нагадала і пра вялікі, амаль на дваццаць арыгінальных нумароў эстрадных канцэрт лаўрэатаў, стыпендыятаў і дыпламантаў,

які ладзіўся напрыканцы года ў Беларусі па падтрымцы таленавітай моладзі, — пытанне, ці будуць заахвочвацца сёлета маладыя таленты, яна адказала: “Абавязкова! Са сродкаў спецфонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі на гэта ўжо выдзелена больш за 800 мільёнаў рублёў. Рыхтуюцца дакументы на пасяджэнне экспертна-мастацкай камісіі, яно пройдзе ў канцы лютага. У камісію ўваходзяць вядомыя дзеячы мастацтваў Беларусі, яна разглядае заяўкі прэтэндэнтаў на заахвочванне фондам, рыхтуе рэкамендацыі савету фонда. І, як вынік гэтай карпатлівай работы, два-тры разы на год выходзіць распараджэнне Прэзідэнта”.

Ёсць правіла: звычайна лаўрэатамі спецфонду становяцца тыя, хто змог уласнымі сіламі ўзняцца на першую прыступку поспеху, славы, перажыць хвалючы момант перамогі. Што ж, тым, хто сам стараецца і дбае — і грамадства дапамагае.

Прэм'ера рубрыкі: **СЛАЎНЫЯ ІМЁНЫ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ**

Прадслава, Гардзіслава, Звеніслава...

Імя асветніцы, прападобнай Еўфрасінні Полацкай вядома ўсім. Гэта адна з першых кананізаваных усходнеславянскіх святых. Хоць шанаванне яе ў розныя перыяды гісторыі было розным. У эпоху, калі слова “святые” ў афіцыйных дакументах пісалася толькі ў двухоссі, Еўфрасінню Полацкую называлі і “цемрашалкай”. На пачатку 20-х гадоў мінулага стагоддзя спецыяльная камісія здзейсніла агіднае блюзнерства: рака з нятленнымі мошчамі святой была адкрыта, савецкія навукоўцы зрабілі выснову, што “труп муміфікаваўся з прычыны спрыяльных глебавых умоў”, пасля чаго парэшткі полацкай князеўны дэманстраваліся на атэістычнай выставе ў Маскве, потым — у Віцебскім краязнаўчым музеі. Пацешна і сумна ацэньваць намаганні незлічоных шарыкавых па спрашчэнні і “сплашчэнні” свету. Аплачаныя крывёю, іх пражэкты бурліліся, гісторыя ішла далей, а імёны святых падзвіжнікаў ззялі і ззяюць над светам.

Святая Еўфрасіння Полацкая

З дзяўчынак — у княгіні

Параўноўваць заўсёды карысна: звычаі, норавы. Вось як мы ўспрымаем дванаццацігадовае дзіця? Адпаведна: як дзіця. І ў школу пабяжым за яго заступіцца, і талерку паднос падсунем, пакуль за кампутарам сядзіць, каб галодным не засталася. У Полацкім княстве дзяўчынка, асабліва шляхетнага роду, у 10-12 гадоў павінна была стаць нечай жонкай, гаспадыняй дома, суправіцелькай (калі муж дазволіць). Полацкая князеўна Прадслава ў дванаццацігадовым узросце — хоць ёсць версіі, што была старэйшай — аказалася здольная на большае: настаяла на праве прыняць вянок нявесты Хрыстовай. Дзяўчынка пераадолела супраціў бацькі, князя Святаслава-Георгія, пераканала цётку, ігуменню Раманаву, многіх іншых. Цётка баялася пастрыгаць пляменніцу: “Бацька твой, даведаўшыся, з усякім гневам пакладзе шкоду на галаву маю, і яшчэ юная Ты ўзростам, не можаш панесці нягоды манаскага жыцця, і як можаш пакінуць княжанне і славу свету гэтага?” Еўфрасіння адказвала: “Спадарыня і маці! Уся бачная гэтага свету прыгожая сутнасць і слава неўзабаве пройдзе, бы сон, бы кветка звяне”. Толькі нябачнае, Боскае вечнае, лічыла Прадслава. У “Жыцці Еўфрасінні Полацкай”, можа, і быў падгон падзей пад царкоўныя каноны, але немагчыма адмаўляць, што Еўфрасіння валодала моцным характарам і здзяйсняць падзвігі духоўныя сапраўды рыхтавалася. Нядзіўна, што яна вызначыла не толькі свой лёс, але і лёс сваіх сяцёр. Сёння мы пагаворым менавіта пра іх — полацкіх князеўнаў Гардзіславу і Звеніславу.

Еўдакія, сястра-гаспадыня

Гардзіслава была малодшай сястрой Еўфрасінні. Менавіта на яе ўпаў выбар

святой, калі трэба было шукаць памочнікаў. Яна звярнулася да бацькі з просьбай адпусціць да яе ў манастыр сястру Гардзіславу, каб тая навучылася грамаце. З гэтага робяць выснову, што сёстры атрымалі не аднолькавае выхаванне: Еўфрасіння, як вядома, прыняўшы манаства, нават адасобіцца ў келлі-галубцы Сафійскага сабора, каб вывучаць і ўласнаручна перапісваць кнігі, яна па мерках тае эпохі належала да вучонай эліты. Да яе адусюль прыязджалі пагаварыць на багаслоўскія тэмы, яе ж веды і ўчынак здзіўлялі яшчэ амаль язычнікі свет.

Гардзіслава, па ўсёй бачнасці, не была такой вучонай, як сястра. Пэўна, і ёй прадказвалі звычайны лёс: выйсці замуж, забяспечыўшы дынастычны сувязі і працяг княскага роду. Была б яна шчаслівей, калі б усё так склалася? Але Гардзіслава прыехала ў манастыр да сястры і неўзабаве ўжо была манашкай з хрысціянскім імем Еўдакія. Імя сястры Еўфрасіння дала сама. Пастрыжэнне адбылося таёмна, бацькоў не апавяшчалі. Часам можна сустрэць сцвярджэнне, што яно адбылося гвалтам, але наўрад ці. Еўфрасіння была для малодшай сястры прыкладам, зразумела, паўплывала на яе, пераканала. Як маглі адразаваць бацькі? Учынак старэйшай дачкі, што ўцякла з дому ў манастыр, засмуціў іх, а тут і малодшая... Летапіс захаваў іх горкія словы: “Ці для таго мы нарадзілі вас, каб вы ў гэтых чорных рызах пасяліліся ў манастыры і пазбавілі нас тых уцех, якіх мы чакалі ад вас?”

Кажуць, блажэнная Еўфрасіння мела такі дар духоўны, што “на каго пазірала вачыма сваімі, адразу пазнавала, ці ёсць у ім дух дабравернасці і ці можа ён быць сасудам, абраным для Госпада”. Прыклад Еўдакіі тое пацвярджае. Яна стала лепшай вучаніцай асветніцы, потым і памочніцай.

У манастыры на Еўдакіі ляжалі гаспадарчыя справы. Калі Еўфрасіння з'ехала ў апошняе паломніцтва ў Ерусалім, менавіта на Еўдакію пакінула абодва манастыры: і жаночы, і мужчынскі. Навукоўцы мяркуюць, што Еўдакія вяла перапіску з Кірылам Тураўскім.

Сафійскі сабор — вялікая полацкая святыня

Еўпраксія, сястра-летапісец

Звеніслава была стрыечнай сястрой Еўфрасінні, дачкой князя Барыса, старэйшага брата князя Святаслава, і маладзейшая за абедзвюх сяцёр. Яе дынастычны доўг быў яшчэ вышэйшы: дачка кіраўніка Полацкага княства! А Полацк быў горадам магутным, стаяў на скрыжаванні гандлёвых шляхоў. Тое, што ў ім з'явіўся храм Святой Сафіі, — знак велічы. Такія храмы будаваліся ў цэнтрах хрысціянскай культуры: Кіеве, Канстанцінопалі. Звеніславу чакаў

шлюб з вельмі шляхетным чалавекам. Але быў час міжусобных войнаў, бацька яе памёр. Кіеўскі князь захапіў Полацк і саслаў усю сям'ю Барыса ў Візантыю. Ёсць версія, што Звеніслава палічыла за лепшае высылцы і нявызначанай дзявочай долі пострыг, не-

што, калі да яе ў манастыр прыехаў пагасцяваць брат Вячаслаў з сям'ёй, Еўфрасіння проста абвясціла, што дзвюх пляменніц, Кірынію і Вольгу, пакідае ў манастыры. Бацькі горка плакалі, але не адважыліся прарэчыць, і іх дочки праз нейкі час сталі манашкамі. Хоць Еўдакія ўстала побач з Еўфрасінняй на духоўным шляху раней, але гісторыкі сыходзяцца на тым, што менавіта Еўпраксія стала самай моцнай яе папличніцай у сферы духоўнай. І былі яны, “як адна душа ў двух целах”. Еўпраксія кіравала перапісаннем кніг, а справа гэта была складаная, рамяство рэдкае і вельмі прыбыткавае, кнігі таварылі на танней за золатабрыльянты. Вяла заняці ў заснаванай Еўфрасінняй школе для дзяўчынак. Сама Еўфрасіння займалася справамі сапраўды княжацкімі: наладжвала сувязі паміж Полацкім княствам і Візантыяй, будавала цэрквы і манастыры. Так што сыход у манастыр не стаў для князеўнаў нейкім зняволеннем. Наадварот, невядома, ці змаглі б столькі гістарычна важнага для свайго народа і для Бога зрабіць Еўфрасіння і яе сёстры, застаючыся ў свеце.

Еўпраксія суправаджала сястру пад час паломніцтва ў Ерусалім, да Гроба Гасподняга. Была пры яе смерці. Менавіта яе пярэ, як лічаць навукоўцы, належыць знакамітае “Жыцце Еўфрасінні Полацкай”. У Радзівілаўскім летапісе ёсць звесткі, калі і дзе памерла сястра Еўпраксія, у свеце Звеніслава: 1202 год, сяло Кідзекла на Нерлі. Яе пахавалі на Бацькаўшчыне, у Бельчыцкім Барысаглебскім манастыры.

што, калі да яе ў манастыр прыехаў пагасцяваць брат Вячаслаў з сям'ёй, Еўфрасіння проста абвясціла, што дзвюх пляменніц, Кірынію і Вольгу, пакідае ў манастыры. Бацькі горка плакалі, але не адважыліся прарэчыць, і іх дочки праз нейкі час сталі манашкамі.

Хоць Еўдакія ўстала побач з Еўфрасінняй на духоўным шляху раней, але гісторыкі сыходзяцца на тым, што менавіта Еўпраксія стала самай моцнай яе папличніцай у сферы духоўнай. І былі яны, “як адна душа ў двух целах”. Еўпраксія кіравала перапісаннем кніг, а справа гэта была складаная, рамяство рэдкае і вельмі прыбыткавае, кнігі таварылі на танней за золатабрыльянты. Вяла заняці ў заснаванай Еўфрасінняй школе для дзяўчынак. Сама Еўфрасіння займалася справамі сапраўды княжацкімі: наладжвала сувязі паміж Полацкім княствам і Візантыяй, будавала цэрквы і манастыры. Так што сыход у манастыр не стаў для князеўнаў нейкім зняволеннем. Наадварот, невядома, ці змаглі б столькі гістарычна важнага для свайго народа і для Бога зрабіць Еўфрасіння і яе сёстры, застаючыся ў свеце.

Еўпраксія суправаджала сястру пад час паломніцтва ў Ерусалім, да Гроба Гасподняга. Была пры яе смерці. Менавіта яе пярэ, як лічаць навукоўцы, належыць знакамітае “Жыцце Еўфрасінні Полацкай”. У Радзівілаўскім летапісе ёсць звесткі, калі і дзе памерла сястра Еўпраксія, у свеце Звеніслава: 1202 год, сяло Кідзекла на Нерлі. Яе пахавалі на Бацькаўшчыне, у Бельчыцкім Барысаглебскім манастыры.

Прыгажосць па-Полацку

Тры сястры, тры зоркі духоўнага сузор'я... Захаваліся звесткі пра тое,

якія былі яны прыгожыя, і не толькі духоўна. Род полацкіх князеўнаў наогул славіўся красой: успомнім Рагнеду, з-за якой здзейсніў столькі крываваў дзейніў князь Уладзімір. Неяк я прачытала ў кнізе рускага пісьменніка-гісторыка Берастава пра цікавы выпадак. Экспедыцыя паехала ў рускую глыбінку. Навукоўцам прапанавалі пасяліцца ў хаце, дзе вельмі добрая і сціплая гаспадыня. Толькі тварам страшная. Як толькі замуж узялі? Пайшоў хлопец з экспедыцыі ў хагу. Паварочваецца да яго гаспадыня, уся ў старэнькім, някідкім. А твар — вачэй не адарваць: лік... Вялікія вочы, высокі лоб, як вытанчаны нос, маленькія вытанчаныя вусны... Госць — кампліменты казаць, а прыгажуня — у плач. Аказваецца, у той вёсцы шанаваліся зусім іншы тып прыгажосці: круглы румяны твар, кірпаты нос, кучары. І ніхто не мог зразумець, чаму самы прыгожы хлопец вёскі абраў сабе “пачвару” ды яшчэ любаваліся ёю, сам не ведаючы, чаму.

Каноны прыгажосці зменьваюцца з часам, становяцца смешнымі ці незразумелымі нашчадкам. Але нейкія крытэрыі ўсё ж ёсць, і мы іх адчуваем, самі не разумеючы. Успомніце лік з полацкай фрэскі, меркаваны партрэт Еўфрасінні: вытанчаны авал твару, вялікія вочы. Унутранае святло там і высакароднасць. Менавіта так яны выглядалі, князеўны зямлі нашай. Іх прыгажосць праменьці ад вечнага вытоку, а не ад фоташопа. Ад малітвы, а не з касметычнага салона. Прыгажосць людзей, якія выбралі замест “славы гэтага свету” духоўнае служэнне.

Успамінаючы нябесную заступніцу зямлі Беларускай святыню Еўфрасінню, не забудзем жа Еўдакію і Еўпраксію, яе сяцёр, зямных і нябесных.

ЖЫВАЕ СЛОВА

Ад Калядаў — да Вадохрышча

Моўная вандроўка ў святочным часе для тых, хто жадае правільна гаварыць па-беларуску

Як зойдзе гаворка пра зімовыя святкаванні, так і чуеш пытанні: як іх называць, што азначаюць тэрміны “Ражаство” (ці “Раство”, “Ражджаство”), “Каляды”.

Адказы ведае кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Ірына Будзько. Вось што яна расказала: “Наша грамадства шматканфесійнае, у кожнай канфесіі свая сістэма святаў і, адпаведна, тэрміналогія, у прыватнасці, назвы святаў. Варта, дарэчы, размяжоўваць свецкую і сакральную плынь жыцця. Таму што ў розных яго сферах, кантэкстах і сітуацыях будуць дарэчнымі розныя тэрміны.

Назва свята нараджэння Хрыста здаўна мела варыянты. Праваслаўныя ўжывалі тэрміны Ражджаство, Ражаство, Раство. Каталікі даўно выбралі намінацыю Божае Нараджэнне. Народнае свята, з якім супадае гэта ўрачыстасць хрысціян, у нас спрадзеву называлася Калядамі. Слоўнікі тлумачаць: “Каляды — царкоўнае хрысціянскае свята нараджэння Хрыста, якое адзначалася 25 снежня па старым стылі і ў наступныя дні да вадохрышча” (“Тлумачальны слоўнік беларускай мовы” ў 5 тамах, том 2, стар. 595). Таму для свецкіх людзей цалкам апраўдна ўжыванне намінацыі Каляды ў дачыненні як да Нараджэння

Калядныя абрады прыжываюцца і ў гарадскім асяроддзі

Хрыста, так і да ўсяго перыяду да Хрышчэння.

Дарэчы, слова Калыды ўзыходзіць да назвы рымскага народнага свята Календы, што адзначалі ў першыя дні новага года. Святкаванні праходзілі з песнямі і карнаваламі. Рэшткі абраду захаваліся і ў нас. Цікава, што множналікавая форма Вадохрышчы (параўнайце: Каляды) характэрная і для беларускай народнай назвы Хрышчэння Гасподняга. Гэта сведчыць аб даўнім паходжанні слова. Раней свята доўжылася не адзін дзень, а п’юны перыяд, які называюць часам святкі. Канкрэтны ж дзень, прыстасаваны да свята, — гэта больш позняя традыцыя.

Вернемся да свята нараджэння Хрыста. Сёння, бывае, на паштоўках з віншаваннямі бачым: “З Калядамі і Божым Нараджэннем!” Зыходзячы з вышэй сказанага,

гэта недакладная фармулёўка, бо па-беларуску Каляды — гэта і ёсць Божае Нараджэнне.

Што ж да сучаснага канфесійнага жыцця, то каталікі па гэты дзень найчасцей карыстаюцца назвай Божае Нараджэнне, а праваслаўныя выбіраюць Ражджаство, Ражаство ці Раство. Што з тэрмінаў найбольш стасуецца да беларускага маўлення? Самы дакладны адпаведнік — Раство.

Так што для свецкага жыцця цалкам прыдатнае найменне Каляды, а для рэлігійнага — Раство, сцвярджае Ірына Будзько.

Да сказанага варта дадаць, што ў “Кароткім царкоўнаславянска-беларускім рэлігійным слоўніку” Рождество Хрыстова перакладаецца як Ражджаство Хрыстова, але рождественский — гэта і ражджэственскі, і калядны. У той жа час Рождество Иоанна Предтечи,

Рождество Пресвятой Богородицы — гэта адпаведна Нараджэнне Іаана Прадцечы, Нараджэнне Прасвятой Багародзіцы. У “Слоўніку сучаснай беларускай мовы” (2009) трох аўтараў — каталіцкага святара У. Завальнюка, доктара філалогіі М. Прыгодзіча і настаўніцы В. Раманцэвіч — ёсць слова Раство. Можа яно і стане з часам агульным для ўсіх хрысціян-беларусаў?

Як бачым, адзінага варыянта для наймення свята нараджэння Хрыста не існуе, а вучоныя працягваюць даследаваць моўную сітуацыю. І пакуль няма тут моўнай унармаванасці, не варта і надта спрачацца. Для нас жа найбольш узважаным будзе рашэнне, прынятае, зыходзячы з названых слоўнікаў і з арыентацыі на свецкую або рэлігійную сферу жыцця.

Падрыхтавала
Вераніка Бандаровіч

ПОКЛІЧ РОДНАЙ ЗЯМЛІ

Цані свой род, любі Айчыну

Рыгор Арэшка

Людміла Шчаслівенка з Новасібірска — адзіная з прадстаўніц беларускай дыяспары сярод лаўрэатаў конкурсу, які праводзіў часопіс “Алеся”

Сямейныя каштоўнасці выходзяць на першыя месцы ў розных рэйтынгах, апытаннях, асабліва калі яны праводзяцца ў жаночых аўдыторыях. А чыталі вы, напрыклад, у інтэрнэце такія развагі: “Талоўнае ў жыцці — гэта сям’я. Бо кар’ера не чакае цябе дома, грошы не вытруць слёзы, а слава не абдыме ўначы”. У ліку тых людзей, хто ведае гісторыю свайго роду, прадаўжае яго слаўныя традыцыі, — і Людміла Шчаслівенка. Наша газета, разказваючы пра дзейнасць Беларускага культурна-асветніцкага цэнтра ў імя святой Еўфрасіні Полацкай з Новасібірска, не раз згадвала пра яе, намесніка дырэктара цэнтра. Нядаўна стала вядома: наша суайчынніца ўдзельнічала ў конкурсе часопіса “Алеся” (многія ведалі яго раней пад назвай “Работніца і сялянка”, выданне выпісвалі жанчыны па ўсім Савецкім Саюзе) “Любоў да Айчыны — праз любоў да свайго роду” і заняла трэцяе месца ў намінацыі “Мая сям’я — часцінка Беларусі”.

Цікава, што Людміла Іванаўна ўшанавана за артыкул “Да магілы дзеда на паклон”. На гэтую ж тэму была яе публікацыя “Пакуль жыве памяць...” і ў “Голасе Радзімы” (20 кастрычніка 2011 года). Нагадаем: Людміла апісвала, як знайшла магілу дзеда-франтавіка, ураджэнца вёскі Скепня Жлобінскага раёна Нікадзіма Якаўлевіча Шчаслівенкі (ён прапаў без вестак у Вялікую Айчынную вайну) і наведла месца яго пахавання ў славацкім горадзе Гуменне.

Як бачым, павага да продкаў, любоў да Айчыны вядуць гэтую працавітую жанчыну па жыцці. І дапамагаюць ёй перамагаць у конкурсах. Віншуем з лаўрэаткім званнем, спадарыня Людміла!

Навукоўца з фантазіямі

Даследчык літаратуры Уладзімір Гніламёдаў не толькі аналізуе чужыя творы, але і сам піша раманы

Іван Ждановіч

Таленавітых творцаў, што напоўнілі скарыстоўвалі ў сваёй дзейнасці як аналітычны розум вучонага, так і мастацкае ўяўленне пісьменніка, няшмат. Якуб Колас, Кандрат Крапіва, Іван Навуменка, Алег Лойка... Нямногія з майстроў слова ўшанаваны званнем акадэмікаў. Таму і цікавы на гэтым літаратурна-навуковым памежжы феномен Уладзіміра Гніламёдава. Яго на імпрэзе з нагоды 75-х угодкаў выступоўцы называлі “адным з правафланго-

вых крытычнага цэха ў сучаснай беларускай літаратуры”. Згадвалі, што сялянскі сын з вёскі Кругель Камянецкага раёна Брэстчыны здолеў у свой час з гонарам прайсці праз жорны чыноўніцкай работы — і не счарсвецць сэрцам.

Сябры, калегі як з Акадэміі, так і па пісьменніцкім саюзе, што віншавалі юбіляра ў Цэнтральнай навуковай бібліятэцы імя Якуба Коласа НАН Беларусі, дзівіліся яго працаздольнасці. Сярод творчых здабыткаў акадэміка — 300 літаратуразнаўчых і крытычных артыкулаў, 11 ма-

награфій, дапаможнікі, брашур. На выставе “Чалавек — скупнасць свайго мінулага...”, што зладзілі да юбілею акадэміка супрацоўнікі бібліятэкі, былі яго асноўныя творы. Сярод экспанатаў — раманы “Уліс з Прускі”, “Расія”, “Вяртанне”, “Валошкі на мяжы”, “Людзі і ўчынкi”, манаграфіі, кнігі крытыкі. Заслугоўваюць увагі напісаныя ім творчыя партрэты класікаў літаратуры, пісьменнікаў сучаснасці: “Іван Мележ”, “Праўда зерня: творчы партрэт Васіля Зуёнка”, “Янка Купала: новы пгляд”. Даследаванне “Янка Купа-

Уладзімір Гніламёдаў (у цэнтры) і яго сябры-пісьменнікі

ла: жыццё і творчасць” пабачыла свет да 130-х угодкаў Песняра.

Як вучонага Уладзіміра Гніламёдава шмат што цікавіць: ад гісторыі літаратуры да яе тэорыі, метадалогіі, мастацкай крытыкі. Ён грунтоўна даследуе беларускую літаратуру XX стагоддзя, лічыць яе “адной з найважней-

шых формаў нацыянальнай духоўна-эстэтычнай свядомасці”. А колькі назіранняў у яго за тым, як ідзе літпрацэс, як сталелі ў творчасці мэтры слова. А як успрымае акадэмік паўсядзённасць? Пра тое можна пачытаць у кнізе “Уладзімір Гніламёдаў: “Заставацца сабой...””, што выйшла летась.